

Р Е Ц Е Н З И Я

На представените трудове за участие в конкурс

За избор на „доктор“, обявен от ЮЗУ “Неофит Рилски“

В ДВ

Рецензент: проф.д-р Веселин Илиев Бояджиев, СУ“Св.Кл.Охридски“

Кандидат: Владимир Николов Караджов, докторант на самостоятелна подготовка в катедра „География, екология и опазване на околната среда“ при Природо-математическия факултет

Професионално направление 4.4 „Науки за Земята“, област на висшето образование 4. “Природни науки, математика и информатика“

Научна специалност 01.08.02-Икономическа и социална география

Тема: Международните трудови миграции на

Студентите от висшите училища на Благоевград

Научен ръководител: проф. д-р Мария Шишманова,

ЮЗУ “Неофит Рилски“

Със Заповед 1593/30.06.2016г на г-н Ректора на ЮЗУ съм определен за член на изборното жури като част от процедурата по гореописания конкурс. На своето първо заседание журито ме избра за рецензент от външните членове

1. Кратки биографични данни за кандидата

Докторант Владимир Николов Караджов завършва езикова гимназия в Благоевград, където учи немски и английски езици. По-късно добавя в кръга на ползване и руския и испанския езици.

Завършва пълния курс на обучението по география-бакалавър в ЮЗУ през 2001г, придобивайки и учителска правоспособност. През 2011г завършва магистърска програма в същия университет по Регионално развитие и започва докторантура по Икономическа и социална география с ръководител проф.д-р Мария Шишманова.

В продължение на три години преподава в благоевградска гимназия на български и английски езици, а през учебната 2010/2011 година и в местния колеж по туризъм.

От 2008 и по настоящем Караджов е асистент по социално-икономическа география в Катедра „География, екология и опазване на околната среда“

Представените документи отговарят на законовите изисквания.

2. Характеристика на научната и научно-приложната продукция на кандидата

Към тази точка отнасям следните материали: подвързано книжно тяло-дисертация с 220 страници текст, списък с литература на кирилица с 66 източника според името на дисертанта, включително самоцитиране. На латиница имаме други 13 източника и 3 интернет адреса без посочено време на ползване. Освен това имаме таблици за допълненията към текста. Към тях се отнася и помощно книжно тяло с приложения от 171 страници и трето книжно тяло, озаглавено публикации по дисертационния труд, 13 броя, от които 11 самостоятелни и 2 с научния си ръководител.

Повечето публикации са домашни, хубаво е участието в няколко конференции в чужбина. Липсва публикация в централния печат, участие в национални географски прояви.

Към научната продукция спада и автореферата, който е много сполучлив и е изготвен съгласно изискванията.

Пред нас е оригинален научен труд, за чието заглавие и изпълнение похвала заслужава научния ръководител и дисертанта.

В българската география слабостите и липсите са толкова много, неразработените цели съставни науки са неразорана нива за всеки съвестен изследовател. Караджов кандидатства за „доктор“ по география. Самата дума география, а в този случай,- социална география, е употребена чак на 158-ма страница! Дисертацията е част от социалната география на

България, която остава само като натрапено заглавие без нужното покритие. В този смисъл тази дисертация е сериозен научен принос. Тя обаче не общува с отечествената география. Социология, публицистика. Наистина, първопроходците в някой проблем имат предимството да бъдат щадени от сериозна научна критика и да бъдат подкрепяни. По проблема имаме монографии на статистици, публикации в сборници и списания на други ВУЗ-ове и институции. В списъкът на използваната литература не открих друг колега-географ, освен научния ръководител!!

По структурата на текста мога да отбележа, че личи умелото ръководство на опитен специалист като проф. Шишманова, която познавам от над три десетилетия като показно съчетание на теория и практика в науката. Трудно е в неразработена тематика. Няма база за сравнение, възможните са всякакви отклонения.

Формално заглавието е селищно, но при 50 признати университета подобни изследвания имат много широка полезност. Стига да има компетентност и желание от възможните потребители.

Реалното съдържание е: теория, количество, качество, изводи и препоръки. Доказана класика, която не може да не се приеме.

Въведението е мястото, където авторът трябва да заяви начални позиции, които в края на доктората да отчете като потвърдени или отхвърлени. Той обаче отбягва да отговори на въпроса що за понятие е разглежданото от него. Какво е това чудо „международни студентски бригади“? Оправданието, че това не сме го измислили ние не ни оправдава, че изпускаме момента да дадем сериозен научен отпор и принос в изясняване на понятията в нашето общество. Така преди години не се „озъбихме“ на глупавия превод, според който руралните райони станаха „селски“, старата история със „селското“ стопанство, например на Ню Йорк. Колегата на няколко пъти витиевато се измъква с обяснението „така

наречените“, но това, според мен, не е достатъчно. Приемам неговото определение, приемам и миграциите, но като активен участник в младежките трудови бригади в миналото. Самата дума бригада е с келтски произход и през френския е навлязла навсякъде, първоначално като име на войсково подразделение, което съществува и днес. За каквато и бригада да иде реч, това е колективна дейност. В „нашите“ бригади „всяка коза е за своя крак“ и това трябваше да се анализира от изследователя.

В теоретичната глава авторът гради технология на изследването. Стреми се да обхване студентските трудови/изключително през ваканциите/пътувания като разкрива цялата пъстрота на мотивите на младите гост-работници. Той правилно отбелязва, че те не са проблем на европейския Запад. Затова и липсват в програмите на ЕС, колкото и да се опитва който и да е изследовател да види нещо реално по проблема. В изказаната основна цел на дисертацията има теоретична недостатъчност. „Изследване особеностите“ е много семпло, незадълбочено. В същото време текстът показва много задълбочен и подробен интердисциплинарен анализ на пътуванията. Проблемът е в географията....

Грамадният текстов обем със социологически разкази и анализи, на места художествено литературни, ни позволява да извлечем различни географски основания, да разберем колегата и да му дадем зелена светлина. Той доказва, че социологически с него отечествената география печели. Остава в бъдеще да го докаже географски и на социолозите. Защото често негеографите, например, историци, литератори, политолози и други смятат, че географията е „тяхна“ помощна наука. Пожелавам и при подготовка за издаване като монография, което препоръчвам, да се обърне внимание на териториалните различия. Те са една от „дреболиите“, които обръщат колата. Студентите не живеят при еднакви „законови, административни и икономически/особено-бел.В.Б./условия/стр.18/. Каквито и положителни

примери за имотните да търсим, особено разделите за Родопите ярко показват, кой пътува вместо да почива. Кой още оре с кон, жъне със сърп и ходи с теснолинейката на пазара във Велинград и Разлог да разменя гъби, боровинки, боб, билки, трънки за пари или направо за храни. В кой век сме за натуралната търговия!! Наистина, сред децата от големите градове примамката е пътешествието, но основата е беднотията, особено извън София.

В морето на разказа изсветлява кое е постигнатото преди това изследване, с кое колегата надгражда, все въпроси стандартни и задължителни. Той е усетил опасността от разводняване и правилно е преминал към изобилие от приложения: таблици, фигури, цял подвързан допълнителен том. Но сред десетките определения за географията, които съм срещал, име едно английско-География е всичко онова, което може да се изобрази на карта. Вопиющата им липса лишава колегата от мощно оръжие за да обясни, особено на географите, творбата си. Така например и SWOT-анализа извървя развитие към неговата нагледност.

Знанията и показаните похвати позволяват колегата да потвърди и чрез своето изследване известни истини за миграциите, за бедността, за проблемите на младежта. Хубаво, че един млад човек в обемно научно съчинение привежда достатъчно доводи и поводи. Той си е свършил работата...След прочитане на текста въпросите не намаляват, и в това отношение авторът на няколко места се надява, че ще бъде забелязан и ползван...

И в главата за количествените и в тази за качествените характеристики на студентите-гост-работници от България в чужбина силната страна на текста е социологическата. Това е парадоксално. Обикновено в трудове с граничен/интердисциплинарен/характер образованието и квалификацията на автора натежават и представянето на другата наука е по-скромно и

подлежащо на критика и пожелания. В тази дисертация е точно обратното. Авторът е географ, а силната страна в дисертацията, претендираща да представя социалната география, е социологията. В подкрепа на това дори има и едно предварително предадено ми социологическо мнение. Мисля че географското жури трябва да подходи с разбиране и да види едно необходимо и желано бъдеще за колегата. Интересно е дали и как разработваната от него дисертация намира място в географските курсове, в които той участва. Още повече, че след успешна докторантура е нормално да има и хабилитация, а това означава съставяне на програми и лекции в учебни курсове.

На съответните места аз съм подчертавал конкретните си бележки, които ако изложа тук, ще превиша много препоръчителния обем за рецензията. Има какво да се премисли за понятието „планинско-селски район“, за обема на страниците с текст, на земеделието и особено на Програмата за развитие на руралните, у нас некомпетентно наричани селски, райони. Имаше инициативи за младежите и от някои евродепутати, неотбелязана европейска статистика за младежта, която може да се ползва. Например на стр.150 в раздела Изводи от 32 „фермера“се правят изводи за цялата страна. Заявеното в анкетите не бива да се приема „за чиста монета“. Така както хората, които доста пресилено могат да се наричат фермери, са заявили че в бъдеще няма да кандидатстват за земеделски помощи заради корупцията, така, притиснати от действителността, ще го сторят пак и пак. Нима не са лъгани много повече пъти на избори ? И отново именно те са най-активните.

В условията на най-голямата за Европа бедност да се търси „икономическа изгода и рентабилност“ от студентите, работещи в чужбина, е все едно да преоткриваме нещо известно отдавна. Тук по-ценни са сравненията и изводите, които колегата прави когато разкрива степента на

нашата бедност. Но и той като млад човек се надява на няколко места така бързо и много да забогатеем у нас, че след около 5 години проучването от него явление да започне да стихва. За съжаление, не мога да споделя неговата надежда. Бедността при студентите прелива в изсмукване на мозъци/брейн-дрейн/, така че много петилетки ще минат, кой знае...

Ценен е извода, че между жизнената реализация в бъдеще на разглежданите гост-работници в САЩ и в много по-малка степен в други страни, и труда им в чужбина, няма връзка. На нашия студент се гледа като на работна ръка като всяка друга, дошла от чужбина. Същите доходи, същите проблеми. Никаква връзка с местните студенти. Българските посолства и консулства само отчитат присъствие, и то ако някои им се обади. Думата авантюра в латинските езици и в немските означава преживяване, а не нещо лошо, както е в българския език.

Географският анализ можеше да се задълбочи и да даде отговор на въпроса защо в САЩ нашите студенти не са конкуренция на „чиканос“-нелегалните и легалните младежи в земеделието от Латинска Америка. И защо в Европа само в Обединеното кралство преди Брекзита сме при зеленчуците и ягодите. Колегата дава богата информация за „сблъсъка на цивилизациите“, който мнозина отричат. Като добавим тероризма и истинските и измислените бежанци ? Актуален е въпроса за здравословните храни в САЩ, особено при тайните преговори с ЕС. Колегата избягва връзката или липсата на такава между чуждестранните, особено американските, етнико-религиозни проблеми и нашите. Как гледат на тях завърналите се представители на малцинствените ни етнически и религиозни групи ? И връзката с България ?

При SWOT-анализа е използван изначалния му вариант, с различен брой показатели във всяка от страните. Фигура 41 на стр. 196 щеше да е

много по-точна и сигурна. Излизат двама автори на фигури 42,43 и 44/стр.203, 204 и 205/. Но няма никакъв текст към тях ?

Съгласен съм с изводите и препоръките. Можеше да са по-стегнати, желателно е нещо ново, надграждащо известното. Пожеланията са известни. С какво да накараме отговарящите да се активизират. Интересно щеше да се узнае как се вписват нашите студенти-гост-работници при вкарваните пари и стоки от чужбина в общия поток, който всички изселили се и работещи в чужбина все още с българско гражданство вкарват в страната. В БНБ знаят поне явните банкови преводи и сметки.

3. Основни приноси в научната, научно-приложната и в преподавателската дейност

Споделям авторската справка за дисертационния труд. При разместването между страница 234 и 235 и номерацията на приносите се е изгубил принос 4. Мисля че принос 5 е излишен. Че какво е, например преброяването на населението. А и кое е новото явление, пътуването на студентите в чужбина по работа ли ? Новото най-вече са мащабите, а те говорят за мащабите на причините. Другите три научни приноса приемам.

За научно-практическите приноси смятам принос 1 за излишен, тъй като той не носи новост у нас. За принос 3 не разбирам защо да се улесняват фирмите, смъкващи тлъсти комисиони от бедните студенти.

Най-значимият принос е производството на материал за анализ, който без да сочи новости, задълбочава нуждата от редица промени в българската политика на национално/и международно/, регионално и местно равнище. При задълбочена географизация на анализа социалната география у нас получава важен документ за идентичност и развитие. Надявам се след успешна защита след няколко години в лицето на

докторанта да имаме готов наш хабилитиран специалист по социална география.

4. Критични бележки и препоръки

В текста по-горе посочих онези недостатъци, които са нужни за отбелязване. Основното е географизацията на анализа, смелата позиция по изтъкваните недостатъци на понятия и явления. Авторът е достатъчно компетентен. Получава нашата подкрепа. Тестът се нуждае от центриране, малките раздели могат да се обобщят, особено ако не носят нищо ново. Обемът на страницата да се намали. Така обемът ще влезе в оптимален обем.

5. Заключение

Пред нас е заключението на една свободна докторантура на университетски асистент. Човек с опит и компетентности. Затова и в критиките си бях подробен. Постигнатото е безспорен успех за отечествената география, за българската целокупна наука и особено за неговата катедра и за ЮЗУ. Поздравления и за научния ръководител. Дисертацията е с достатъчно достойнства и затова моето мнение е „ЗА“ присъждане образователната и научна степен „Доктор“ на ас. Владимир Николов Караджов. Готов съм за го потвърдя и на специалното заседание на изборното жури.

С уважение, 10.08.2016г

член на журито:

Бояджиев

Проф.д-р

Веселин